

Boekbesprekingen

Linde Egberts & Meindert Schroor (red.), *Waddenland outstanding. History, landscape and cultural heritage of the Wadden Sea Region*. Amsterdam: Amsterdam University Press 2018, 340 pp., ISBN: 978-94-6298-660-2, hb.

PIET VAN
CRUYNINGEN

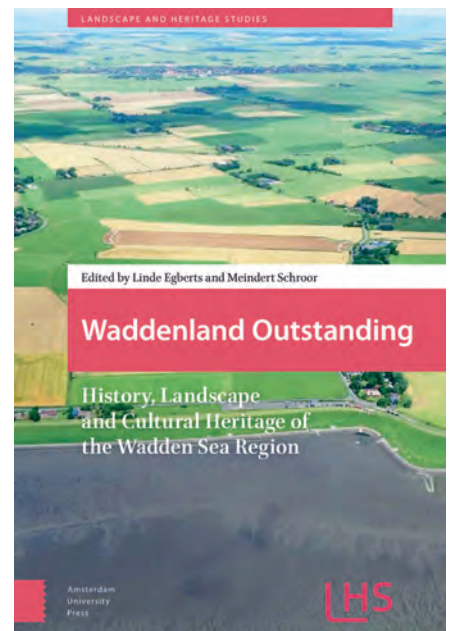
Dat het bijzondere landschap van de Waddenzee tot stand is gekomen door een intense wisselwerking tussen mens en natuur zal door iedereen die iets afweet van de geschiedenis van het gebied worden gezien als een waarheid als een koe. In kringen van beleidsmakers blijkt dat wat anders te liggen. De Waddenzee is sinds 2009 een UNESCO World Heritage Site, als natuurgebied. De eilanden aan de zee kant en de polders aan de landzijde behoren dan ook niet tot het beschermde gebied. Als gevolg daarvan genieten de natuurwaarden in de Waddenzee bescherming, maar het cultureel erfgoed daaromheen veel minder. Nogal wat wetenschappers, natuurlijk vooral uit de erfgoedsector, beschouwen dit als een historische vergissing en zouden graag zien dat een eind komt aan de kunstmatige scheiding tussen 'natuur' en 'cultuur'.

In december 2016 werd een conferentie georganiseerd in Husum in Nordfriesland met wetenschappers uit verschillende disciplines om meer inzicht te krijgen in de rol van de mens in de vorming van het Waddengebied in heden en verleden en om de natuur-cultuur tegenstelling te overwinnen. Een aantal van de bijdragen aan die conferentie is gebundeld in het boek *Waddenland outstanding*. Waterstaatsgeschiedenis is niet het overheersende thema van dit boek, maar natuurlijk bevat een boek over een waterrijk gebied als dit veel dat interessant is voor liefhebbers van waterstaatsgeschiedenis.

Na twee inleidende hoofdstukken door Meindert Schroor en Hans Renes volgen nog twintig hoofdstukken, verdeeld over vier thema's: de relatie tussen natuurlijk en cultureel

(ook immaterieel) erfgoed, herinnering, mentaliteit en landschap, geschiedenis en archeologie, en politieke, sociale en economische uitdagingen voor het beheer van cultureel erfgoed. Bij dat laatste thema hoort overigens nog een vierde uitdaging: de verwachte stijging van de zeespiegel als gevolg van klimaatverandering. In de bijdrage van Karsten Reise over dit probleem wordt voorgesteld bij de kustverdediging niet langer te vertrouwen op steeds hogere en zwaardere dijken, maar op zandsuppletie buitendijks en het toelaten van getijdenwerking binnendijks. Die getijdenwerking zou dan door sedimentatie het binnendijkse land moeten ophogen.

Het is niet mogelijk en ook niet zinvol alle hoofdstukken hier te bespreken, dus ik zal mij beperken tot de hoofdstukken die het duidelijkst een waterstaatshistorische component hebben, zoals dat van Anne Marie Overgaard. Dat gaat over de Gotteskoog en de Tøndermarsk, een gebied op de grens van Duitsland en Denemarken. De polders van dit gebied hadden minder te lijden van de zee dan van het water dat van de hoger gelegen Geest naar zee stroomde en het gebied 's winters voor een groot deel onder water zette. Overgaard laat zien hoe de bevolking zich aanpaste aan dit natte

milieu en hoe de regio pas echt droog werd gemaakt nadat hij in 1920 was verdeeld tussen Denemarken en Duitsland en beide staten bereid bleken te investeren in waterbeheer om hun aanspraken op hun deel te legitimeren.

In 'Victory over the sea' gaat Ludwig Fischer in op de Nederlandse dijkbouwtechniek van de vroegmoderne tijd en de invloed die de daaruit voortvloeiende 'overwinning op de zee' heeft gehad op de westerse visie op de natuur. Dat zou daardoor een optimistische visie zijn geworden, die ervan uitgaat dat de mens de natuur kan onderwerpen, wat wordt geïllustreerd met behulp van de laatste scene van Goethe's *Faust*. Mephistopheles krijgt daarin niet Fausts ziel, omdat die aan het eind van zijn leven 'land voor miljoenen' heeft gewonnen uit de zee. Carsten Rasmussen laat zien hoe in de polders van Nordfriesland een heel ander type landbouw ontstond dan op de Geest. In de polders overheersten grote, marktgeoriënteerde bedrijven die met veel loonarbeiders werkten, terwijl op de Geest kleine bedrijfjes overheersten die meer op zelfvoorziening waren gericht. Als oorzaak van dit verschil ziet hij naast verschillen in eigendomsrechten de noodzaak voor voortdurende hoge investeringen in infrastructuur om de laaggelegen polders droog te houden. Dat maakte de polders tot een interessante omgeving voor stedelijke kapitalisten en grote, commerciële boeren.

Al met al bevat dit fraai uitgegeven boek veel interessants over heden en verleden van het Waddengebied. Toch bekruipt mij ook twijfels, maar die betreffen meer de bedoeling van de auteurs. Zij willen de bevolking van het gebied overtuigen van de waarde van natuur en cultuur in het gebied en van de eigen identiteit daarvan. Die bevolking lijkt daartoe vooral braaf te moeten luisteren naar wat de experts te zeggen hebben. We weten dat vandaag de dag zo iets niet werkt. De bevolking wil zelf ook worden gehoord, maar is in dit boek hoofdzakelijk lijdend voorwerp. In slechts één bijdrage wordt ook naar de bewoners geluisterd. Martin Döring en Beate Ratter analyseren interviews met inwoners van Sylt, Amrum en Helgoland, afgenomen terwijl ze een wandeling maken over hun eiland. De inwoners geven daarbij aan wat het landschap daar voor hen betekent. Hier wordt dus serieus onder de loep genomen hoe de bewoners zelf het landschap beleven. Dit hoofdstuk lijkt nogal onder een inleiding met veel sociaalwetenschappelijk jargon – waarom denken sommige wetenschappers toch dat je zoveel mogelijk moeilijke woorden moet gebruiken om wetenschappelijk over te komen? Maar de bedoeling is mooi en de auteurs concluderen terecht dat de rol van de bevolking veranderd zou kunnen worden van mensen die geïnformeerd moeten worden in die van actieve en participerende 'stakeholders'. Dat lijkt mij een vruchtbaarder benadering.

Met het gebruik van jargon valt het overigens mee in dit boek, de meeste hoofdstukken zijn toegankelijk geschreven. Soms treffen we zelfs humor aan, zoals bij Hans Renes die stropers definieert als 'hunters belonging to the wrong social class' (p. 48). Al met al een mooi, informatief en toegankelijk boek. Nou ja, toegankelijk ... afgezien van de prijs dan, want honderdnegen euro is wel pittig. Gelukkig zijn er nog altijd bibliotheken.

MAURITS W.
ERTSEN

Lotte Jensen & Adriaan Duiveman (red.), *Welke verhalen vertellen we? Narratieve strategieën rondom waterbeheer en zeespiegelstijging*. Nijmegen: Radboud Universiteit 2020, 48 pp, geen ISBN. Gratis download via www.lottejensen.nl/boeken/welke-verhalen-vertellen-we.

Recent verscheen onder redactie van Jensen en Duiveman de brochure *Welke verhalen vertellen we? Narratieve strategieën rondom waterbeheer en zeespiegelstijging*, over vertelwijzen in het Nederlandse waterbeheer. De teksten – drie essays en vier interviews – zijn de weergave van een bijeenkomst van begin 2020 waarin werd besproken 'hoe we kennis op het gebied van de cultuur- en waterstaatsgeschiedenis, communicatie en bestuurskunde met elkaar kunnen verbinden in het licht van de hedendaagse debatten rondom waterbeheer en zeespiegelstijging' (p. 5). Ik vind de brochure zeer interessant, maar misschien niet helemaal om de redenen die de opstellers voor ogen hadden.